

Београдска филхармонија
Сезона 2021/22
Баш смо вас се ужелели

Петак, 11. фебруар 2022.

Габријел Фелц

Карл Марија фон Вебер
Оберон, увертира

Трајање: око 10 минута

Јоханес Брамс

Варијације на Хајднову тему

Thema. Chorale St. Antoni. Andante
Variation I. Poco più animato (Andante con moto)
Variation II. Più vivace (Vivace)
Variation III. Con moto
Variation IV. Andante con moto (Andante)
Variation V. Vivace (Poco presto)
Variation VI. Vivace
Variation VII. Grazioso
Variation VIII. Presto non troppo (Poco presto)
Finale. Andante

Трајање: око 18 минута

Јоханес Брамс

Симфонија бр. 3 оп. 90, у Еф-дуру

Allegro con brio
Andante
Poco allegretto
Allegro

Трајање: око 33 минута

Када је започео рад на својој последњој опери *Оберон*, **Карл Марија фон Вебер** (1786-1826) је покушавао да понови успех *Чаробног стрелца*, са комбинацијом народне опере и романтичарске мелодраме, кроз употребу говорног дијалога. Добивши поруџбину од лондонског Ковент Гардена, иако нарушеног здравља, композитор прихвата из финансијских разлога, и од понуђених тема Фауста и Оберона, бира другу. Опера у три чина, са либретом на енглеском језику, своју премијеру је доживела 1826. године, непuna два месеца пре ауторове смрти. Доживела је тријумф, након којег је уследило много даљих продукција, и превод на немачки језик.

Оберон је заснован на истоименој немачкој песми Кристофа Мартина Виланда, која је и сама потекла од француске епске поеме Хион из Бордоа, из 13. века. Говори о Оберону, краљу патуљака, који је са супругом водио расправу о томе ко је мање веран у браку, мушкарци или жене. Оберон се заклео да се неће помирити са њом док не пронађе пар који је остао веран један другом упркос искушењима. Уз укључивање преваранта Пука и магије злих вила, у причи се повлаче јасне паралеле са Шекспировим *Сном летње ноћи*.

У Веберовој музици, први пут чујемо пуни романтичарски оркестар. Пошто је био музички директор у Прагу и Дрездену, композитор је имао велики утицај у проширивању оркестарског састава, а његов приступ оркестрацији утицао је на Берлиоза, а потом и друге композиторе после њега. Берлиоз је у својој чувеној студији из оркестрације цитирао примере из опере *Оберон*, а оно чему су се његови следбеници дивили је вештина да издвоји и истражи душу сваког појединачног инструмента.

Увертира почиње једноставним, али мистичним зовом хорне, референце на чаробни рог који игра централну улогу у оперској причи. Поновна појављивања зова трубе и хорне антиципирају Вагнеров *Прстен Нибелунга*, док смех вила у дрвеним дувачким инструментима асоцира на пасаже из *Тула Ојленшпигела* Рихарда Штрауса и сценску музику *Сан летње ноћи* Феликса Менделсона. Увертира се завршава виртуозно, уз појачање три тромбона, уз чију подршку завршни акорди увертире доносе грандиозност проширеног деветнаестовековног симфонијског оркестра.

Иако је **Јоханес Брамс** (1833-1897) већ у раном стваралачком периоду показивао интересовање за симфонијску музику, своју прву симфонију завршио је тек у 43. години. Разлог томе било је стално поређење са делима великих композитора, а нарочито Бетовена који је почетком XIX века постао парадигматски пример симфоничара и стандард с којим су се сви остали поредили. О оправданости његовог страха најбоље говори податак да су критичари прву Брамсову симфонију назвали *Бетовеновом Десетом*, другу су поредили с *Пасторалном*, док је трећу чувени диригент Ханс Рихтер окарактерисао као *Брамсову Ероику*. Иако су оваква поређења сметала аутору, она су заправо била признања да су Брамсова дела делила Бетовену генијалност и мајсторство компоновања.

Варијације на Хајднову тему настале су 1873. године, а композитору су послужиле као подстицај да три године касније доврши започету Прву симфонију и охрабри се у раду на савладавању великог инструментаријума. *Варијације на Хајднову тему* су у историји музике забележене као прве независне варијације за оркестар у историји музике. Премијерно их је извела Бечка филхармонија, док је за диригентским пултом био аутор. Структуру дела чине тема, написана у Бе-дур, осам варијација и финале. Порекло теме до данас није са сигурношћу утврђено: Брамсов пријатељ, нототекар Бечког филхармонијског друштва Карл Фердинанд Пол, показао је композитору *Дивертименто* за који се тада сматрало да припада Хајдну, а данас се верује да га је написао Хајднов ученик Игњац Плејел. Тему другог става овог дела, *Корал Св. Антонија*, Брамс је искористио за низ варијација, које је првобитно написао за два клавира, а затим их оркестрирао. Осам варијација следе формалну, и у нешто мањој мери хармонску структуру теме, при чему свака има различити карактер. Неке подсећају на форме и технике прошлих епоха, док друге показују мајсторски печат споја контрапунктске технике и романтичарског стила. Варијациона техника се усложњава, а кулминацију достиже у финалу формом пасакаље (низ контрапунктских варијација на тему која се излаже у најдубљој деоници), која завршава тријумфалном кодом.

Симфонија бр. 3, оп. 90 у Еф-дур настала је 1883. године када је Брамс боравио на одмору у Висбадену, где се бавио ревидирањем музике коју је писао за Гетеовог *Фауста*.

Ови прерађени фрагменти постепено су прерасли у централне делове четвороставачне симфоније. Симфонија бр. 3 премијерно је изведена исте, 1883. године, у извођењу Бечке филхармоније под управом Ханса Рихтера. Прво извођење доживело је велики успех, а чувени Едуард Ханслик је ово остварење оценио као најсавршенију Брамсову симфонију, *најкомпактнију по форми и најјаснију у детаљима*. С овиме се очигледно сложила и већина уметничких директора великих музичких институција, те је симфонија убрзо изведена у Берлину, Лајпцигу, Мајнингену и Висбадену. О великој популарности дела говори и податак да је сам аутор сматрао *исувише популарном и превише извођеном симфонијом*. Без обзира на то што је њена *претерана популарност* нервирала Брамса, и сам је био свестан неоспорне вредности овог ремек дела.

Драмска тензија коју доноси уводна тема првог става израсла је из треће, такозване *Рајнске* симфоније Роберта Шумана, Брамсовог великог пријатеља и ментора. Дуализам дура и мола одређује карактер овог става, али и дела у целини. Други став на драматуршком плану читаве симфоније представља лирски предак, а у њему кларинет има улогу солисте. Најпознатији и најпопуларнији део симфоније је њен трећи став, у којем централну, лирску тему доносе виолончела. Последњи став изразито велике енергије и снажног карактера поново доноси контраст дура и мола и оштре сукобе тематског садржаја који кулминирају и разрешавају се тек у коди, поновним јављањем Шуманове теме из почетног става.

мр Асја Радоњић